

УДК 372.894:371.2.026

Василюк О. С.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У НАВЧАННІ ІСТОРІЇ УЧНІВ 8-9 КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті викладено основні теоретичні положення міжпредметних зв'язків історії України з українською літературою, їхній практичний взаємозв'язок на бінарних уроках та актуальність проведення таких уроків в учнів середніх класів загальноосвітньої школи. Проаналізовано дослідження та публікації щодо питання використання міжпредметних зв'язків. Наведено шляхи підвищення рівня навчання на уроках за рахунок використання міжпредметних зв'язків та передової наукової думки. Висвітлено основні положення методики використання міжпредметних зв'язків історії України та української літератури у 8-9 класах, особливості їх застосування та використання під час проведення бінарних уроків, а також рекомендації щодо застосування міжпредметних завдань на різних етапах уроку. Як приклад елементу структури бінарного уроку історії України з українською літературою з теми "Українські історичні пісні про звитяжну боротьбу козаків з турецько-татарськими нападниками" презентовано вступне слово-звернення вчителя до учнів з порушеної проблематики.

Ключові слова: міжпредметні зв'язки, інтегрований урок, історичні факти, літературні поняття, методика проведення бінарного уроку, структура уроку, інтеграція, навчальні програми, шкільний процес, пізнавальний інтерес.

Пошуки ефективних шляхів підвищення рівня навчання в школі все більше привертають увагу педагогів, вчених і практиків до проблеми міжпредметних зв'язків. У дослідженнях відомих вчених-педагогів (І. Д. Зверєва, В. М. Коротова, М. М. Скаткін та ін.) міжпредметні зв'язки виступають як умова єдності навчання і виховання, засіб комплексного підходу до предметної системи навчання.

Ідея міжпредметних зв'язків вже піднімалась у працях педагогів та науковців, проте чіткого окреслення і визначення не отримала. З Нових часів і до сьогодні трактування самого поняття "міжпредметні зв'язки" не було однозначним. І тим більше не було одностайності в реалізації даної методики. Подібна ситуація склалася й у визначенні ролі, видів та функцій міжпредметних зв'язків.

Педагоги Нового часу, серед яких Я. Коменський, А. Дістервег, Дж. Локк, І. Песталоцці доводили ефективність використання та вдосконалення цього питання. Необхідність міжпредметних зв'язків у навчанні та вихованні доводили зарадянських часів – В. Бернадський, Л. Боголюбов, І. Гіттес, Л. Голотяніна, З. Добриніна, Є. Нікандрова, І. Рахманова; за часи незалежності України – Р. Арцішевський, К. Баханов, В. Корнеєв, Т. Ладиченко, В. Мисан, О. Пометун, Г. Фрейман та інші.

XX століття внесло свої корективи у визначенні ролі міжпредметних зв'язків. У той же час методика реалізації міжпредметних зв'язків значно популяризується як важливий фактор:

– оптимізації процесу навчання, підвищення його результативності (С. Защинська);

– засіб формування цілісної наукової картини світу (С. Гончаренко);

– така, що дає змогу учням застосовувати свої знання на практиці (І. Коложварі, Л. Сеченікова);

– засіб підвищення теоретичного і практичного рівнів у викладанні, ефективності виховання, формуванні і розвитку пізнавальних інтересів учнів (В. Корнєєв) [15].

Аналіз досліджень та публікацій дає змогу зробити висновок, що питання використання міжпредметних зв'язків є недостатньо дослідженим на сьогодні. Зазвичай міжпредметні зв'язки розглядаються в контексті загальних запитань, їх пізнавальних можливостей.

Актуальність міжпредметних зв'язків у шкільному навчанні очевидна. Вона обумовлена сучасним рівнем розвитку науки, на якому яскраво виражена інтеграція суспільних, природничих і технічних знань. Інтеграція наукових знань, у свою чергу, пред'являє нові вимоги до фахівців. Зростає роль знань людини в області суміжній з обраною спеціальністю й умінь комплексно застосовувати їх при вирішенні різних завдань.

Мета і завдання статті полягають у висвітленні основних положень методики використання міжпредметних зв'язків історії України та української літератури у 8-9 класах, особливостей їх застосування та використання під час проведення бінарних уроків, а також рекомендації щодо застосування міжпредметних завдань на різних етапах уроку.

Міжпредметні зв'язки, як педагогічна категорія слугують для позначення синтезуючих, інтеграційних відносин між об'єктами, явищами і процесами реальної дійсності, що знайшли своє відображення у змісті, формах і методах навчально-виховного процесу і виконують освітню, виховну, конструктивну і розвиваючу функції [5].

Реформа освіти в Україні передбачає оволодіння учнями глибокими й міцними знаннями основ наук, засвоєння провідних ідей навчальних дисциплін, вироблення комунікативних умінь і навичок гармонійно розвиненої особистості, громадянина і патріота нашої держави. Тому міжпредметні зв'язки у навчальному процесі набувають все більшої актуальності [14].

Міжпредметні зв'язки являються педагогічною категорією для позначення синтезуючих, інтеграційних відносин між об'єктами, явищами і процесами реальної дійсності, що знайшли своє відображення у змісті, формах і методах навчально-виховного процесу і виконують освітню, розвиваючу, виховну функції в їх обмеженій єдності. Реалізація міжпредметних зв'язків дає змогу економно і водночас інтенсивно

використовувати час на уроках, забезпечує системність у навчанні історії, демонструє ієрархічність її структури й активно впливає на засвоєння історичних явищ, фактів, подій тощо, та використання їх у практичній діяльності, та взаємозв'язку з літературними творами та історичними аспектами [13].

Оптимальний варіант при цьому – складання інтегрованої програми, яка буде використовуватись вчителем в майбутньому і обов'язково повинна поповнюватись новими матеріалами. Точне визначення виду інтеграції дозволить підібрати варіант завдання. Наприклад, при опрацюванні теми Пантелеймон Куліш “Чорна рада” (українська література, 9 клас) можна використати матеріал с історії України на тему “Правобережна та Лівобережна Гетьманщини в 60–80-х рр. XVII ст.”. У випадку з випереджальним видом інтеграції доцільним буде обмежитися стислим викладом перебігу подій у романі, подати відомості про історичну правду та художній вимисел у творі, показати авторську характеристику головних дійових персонажів – І. Брюховецького, Я. Сомка, П. Тетері.

Зв'язки історії з іншими предметами мають велике значення. Знання міжпредметного матеріалу, опора на нього допомагає вчителям методично правильно організувати роботу над науковою термінологією і домагатися її засвоєння, а учням це дає змогу більш глибоко осмислювати й освоювати навчальний матеріал з обраних предметів [16].

Для успішної реалізації міжпредметних зв'язків під час навчання історії з українською літературою необхідно:

1) використовувати методи, які найкраще сприяють оволодінню учнями знань;

2) формувати вміння і навички практично використовувати знання історичних фактів у будь-якій ситуації, у повсякденному житті; вміти співставити історичний факт з літературним твором в якому він зображений;

3) формувати інтелектуальні вміння і навички учнів, розширювати їхню ерудицію, вміння порівнювати та аналізувати;

4) розширювати науковий світогляд школярів.

Ураховуючи, що українська література генетично пов'язана з історією, зокрема з історією України й українського народу, історією культури, з історією будь-якої галузі людських знань, то використання таких зв'язків допомагає більш глибоко з'ясувати ті чи інші історичні явища й події. Генетичні зв'язки дають матеріал для розкриття закономірностей творення тих чи інших літературних понять, тлумачення їх значень. Розкриття значення, походження і навіть уживання того чи іншого поняття вимагає використання міжпредметного матеріалу. Використання генетичних зв'язків допомагає учням глибше засвоїти й інші питання загального літературознавства, які включені до програми [16].

Під час аналізу методичної літератури, вдалося дійти до висновку, що використання міжпредметних зв'язків на уроках української літератури та

історії залежать від інтегрованої дисципліни, від завдання, закладеного в мету уроку.

Навчальна програма з історії України/української літератури спрямовує на активне здійснення функціональних міжпредметних зв'язків, оскільки особливості наявності історичних фактів чи подій, а також літературних творів сприяють засвоєнню учнями науково-теоретичних понять, глибшому аналізу літературного процесу та врахуванню самостійної оцінки прочитаних літературних творів, виробленню умінь їх рецензувати, формуванню навичок самоосвіти, розвитку самостійного критичного мислення учнів. Літературний процес розглядається у тісному зв'язку з історією України, зарубіжною літературою, мистецьким життям. Учні більш ознайомлюються з новинками літератури та мистецтва. Вони частіше залучаються до позакласної роботи з підготовки та проведення літературно-мистецьких вечорів, конференцій із метою розвитку естетичних смаків та загальної культури, до захисту науково-дослідницьких робіт в Малій академії наук тощо.

Порівнюючи й аналізуючи тексти різних творів, які включені в програму за 8-9 класи, з історичними подіями, які відбувалися в той же період, учні краще засвоюють проблематику твору й відтворюють події того часу, отримують можливість висловлювати свої думки, розвивати творчу уяву та навички самостійної роботи з додатковою літературою, досвід емоційно-естетичного сприйняття та оцінки художнього твору [1].

Зміст міжпредметних зв'язків залежить від інформаційного критерію, зумовленого змістом навчальних дисциплін. Він включає в себе наукові факти, поняття, теоретичні відомості, що становлять ту навчальну інформацію, що засвоюється учнями на уроках. Історичні факти є необхідною опорою для формування понять, а літературні поняття є основою для теоретичних висновків та узагальнень. Відповідно до цього розрізняють три види змістових міжпредметних зв'язків: фактичні, понятійні й теоретичні. Ці види зв'язків сприяють поглибленому і розширеному сприйманню учнями фактів історії України; ефективному формуванню літературних понять; усвідомленому засвоєнню теоретичного матеріалу.

Основне завдання змістових міжпредметних зв'язків – передача школярам інформації, спрямованої на поглиблення знань про історію, її явища. Зв'язки історії України з іншими предметами здійснюються насамперед на уроках. Найчастіше міжпредметні зв'язки встановлюються під час вивчення нового матеріалу, зокрема при з'ясуванні теоретичних питань у формі розповіді або невеличких коментарів у ході бесіди; виконанні різного роду вправ, або самостійних завдань; складанні невеличких доповідей учнів на задані теми історико-літературного та громадсько-політичного характеру.

Застосування міжпредметних зв'язків на уроках української літератури/історії України сприяє інтегрованому навчанню, яке реалізується

у формі інтегрованих уроків.

За структурою бінарні уроки різняться залежно від наявних у дидактиці та методиці викладання сучасної історії та української літератури авторських класифікацій, зокрема структура бінарного уроку (на прикладі історії та літератури) може бути такою:

1. Організаційний момент.
2. Короткий інструктаж з техніки проведення уроку.
3. Оголошення теми і постановка триєдиної мети (освітньої, виховної та розвивальної) уроку.
4. Актуалізація знань учнів у роботі з матеріалом теми “Українські історичні пісні про звитяжну боротьбу козаків з турецько-татарськими нападниками”.
5. Вступне слово-звернення вчителя до учнів з порушеної проблематики.
6. Перегляд інтерактивного фрагменту.
7. Вирішення історичних/літературних задач.
8. Виконання практичної роботи (літературно-історичний тест), зокрема й різні вправи з цих тем (літературно-історична вікторина, кросворди, ребуси і т.д.).
9. Контроль засвоєння знань.
10. Підведення підсумків уроку. Рефлексія.
11. Домашнє завдання [11].

Як приклад елемента структури бінарного уроку історії України з українською літературою з теми “Українські історичні пісні про звитяжну боротьбу козаків з турецько-татарськими нападниками” презентуємо вступне слово-звернення вчителя до учнів з порушеної проблематики.

Співучий і талановитий український народ у піснях розповідав не лише про своє нелегке життя, власні традиції та обряди. Впродовж багатьох віків народні пісні були для українців і щирим та правдивим підручником з історії. Минав час, події відходили у минуле, йшли у небуття їх учасники, а пісні зберігалися в пам’яті народній, передавалися з уст в уста, від покоління до покоління. Вони пробуджували національну свідомість та гідність українців, розповідаючи про славних козацьких полковників та гетьманів, про героїчні подвиги запорожців, про народних месників і січових стрільців.

Пісні, в яких зображено важливі події минулого та видатних історичних осіб, називаються історичними.

За тематикою зображення історичні пісні поділяються на три основні види:

а) про звитяжну боротьбу козаків проти татаро-турецького поневолення (“За річкую вогні горять”, “Зажурилась Україна”, “Та, ой, як крикнув же козак Сірко”);

б) про події народно-визвольної війни проти панської Польщі (1648–1654) та героїв цієї війни (“Чи не той то Хміль”, “Ой послав Бог

Хмельницького”, “Ой Морозе, Морозенку”);

в) про народних месників та їх боротьбу проти соціального та національного гніту (“Ой попід гай зелененький” – про Олексу Довбуша; “Максим козак Залізник”; “Ой наварили ляхи пива” – про Івана Гонту; “За Сибіром сонце сходить” – про Устима Кармалюка; “Світ великий, край далекий, та ніде прожити” – про зруйнування Катериною II Запорізької Січі; “Летить галка через балку” – про останнього кошового Петра Калнишевського тощо).

Більшість учених виникнення історичних пісень відносять до XV–XVI ст., пов'язуючи цей важливий вид народної творчості з боротьбою українського народу проти турецьких і татарських загарбників. Пісні ці в переважній більшості змальовують загальну картину боротьби, у них виступають збірні герої. Пісні пізнішого походження все більше наповнюються конкретно-історичним змістом.

У XVII ст. було створено чимало історичних пісень, які оспівують народно-визвольну війну і возз'єднання України з Росією, боротьбу проти польської шляхти і місцевого панства. Тут виступають історичні особи – Богдан Хмельницький, Нечай, Богун, Морозенко й інші, що втілили в собі народні прагнення та ідеали. Всі вони оспівані як виразники волі народу, його сили і мудрості.

Окремою фігурою, яка оспівана в народних піснях є Іван Дмитрович Сірко – особлива постать в історії України.

За свій незвично довгий вік – як на козака, що ціле життя те й робив, що воював – він зазнав усього: злетів, занепадів, зрад, захоплень, розчарувань, почуттів щирої приязні і лютої ворожнечі, скидав і садовив на трон гетьманів, і сам прагнув стати гетьманом. Ще за життя він став легендою козацтва, його подвиги описано у багатьох піснях і думах.

На політичну арену Іван Сірко виходить навесні 1645 року під час Тридцятилітньої війни у Франції, у місті Фонтенбло, під Парижем. У Францію він потрапив разом з Богданом Хмельницьким і набраним ним загоном добровольців.

Існує цікава версія, що дорогою до Кале козаки під командуванням Івана Сірка, минаючи захоплений іспанцями Дюнкерк, не тільки відбили напад іспанських сторожовиків, а й підпорядкували кількох з них собі, а відтак і вдерлися з новою силою до порту. Іспанців це так налякало, що вони поховалися до фортеці. Але й фортецю козаки здобули – нічним штурмом з моря.

Іван Сірко також брав активну участь у Визвольній війні (1648–1654 рр.) У період 1658–1660 рр. його обрали Вінницьким (Кальницьким) полковником. Рішуче відкинувши ідею єднання України з Росією, Сірко приєднався до числа тих, хто відмовився давати присягу російському цареві і, таким чином, став на бік опозиції. На знак протесту проти Переяславської угоди він склав свої повноваження і повернувся на Січ. У

1660 р., за гетьманування Брюховецького, Сірко стає кошовим отаманом.

Сірко виходив переможцем з десятків антиосманських походів. Досить сказати, що у боротьбі проти агресії Османської імперії Сірко провів понад 55 успішних походів і жодного не програв! Його запорожці наводили страх на все північне побережжя Чорного моря та Крим, не раз брали Очаків, Білгород-Дністровський, Ізмаїл, Кілію, Тягиню (Бендери), Арабат, Перекоп, навіть Ясси.

А помер полковник Іван Сірко мирно, на власній пасіці, поблизу містечка Грушівки: кошовий отаман, що все своє життя провів у війнах та походах, віддав Богу душу тихої серпневої днини... За свідченням писаря Биховця, Сірко ще за життя наказав зробити йому домовину, і час від часу лягав у неї, ніби пробуючи, чи зручно буде лежати.

Тема боротьби козаків с татаро-монгольськими нападниками досить чітко відображена в народних піснях. Вся історія тих подій відображалась в народній творчості, оспівувалась, та передавалась із вуст в уста. До нашого часу про події тих років нам повідомляють пісні, які є свідченням реальних подій з уст спостережців.

Методика проведення бінарного уроку з теми “Українські історичні пісні про звитязну боротьбу козаків з турецько-татарськими нападниками” вимагає високої майстерності вчителів-предметників та підготовленості учнів. Забезпечивши проведення такого бінарного уроку ми даємо змогу учню більш глибоко розкрити свій потенціал, зрозуміти події козацької доби у ракурсі літературному та історичному, а також забезпечуємо патріотичне виховання учнів, закликаючи любити та берегти свій рідний дім, свою неньку Україну.

Використана література:

1. *Балагурова М. И.* Интегрированные уроки как способ формирования целостного восприятия мира / М. И. Балагурова // Фестиваль педагогических идей “Открытый урок”. – 2003/2004.
2. *Гречушкіна Г.* Статус міжпредметних зв'язків у системі сучасної освіти / Г. Гречушкіна // Зарубіжна література (Шкільний світ). – 2009. – № 21/24. – С. 16-17.
3. *Зверев И. Д., Максимова В. Н.* Межпредметные связи в современной школе / И. Д. Зверев, В. Н. Максимова. – М., 1981.
4. *Каменский Я. А.* Избранные педагогические сочинения : в 2-х томах / Я. А. Каменский. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1.
5. *Кулагин П. Г.* Межпредметные связи в процессе обучения / П. Г. Кулагин. – М. : Просвещение, 1981. – 96 с.
6. *Лернер И. Я.* Качества знаний учащихся. Какими они должны быть? / И. Я. Лернер. – М. : Знание, 1978. – 45 с.
7. *Лошкарёва Н. А.* О понятии и видах межпредметных связей / Н. А. Лошкарёва // Советская педагогика. – 1972. – № 6. – С. 48-56.
8. *Макареня А. А., Кривых С. В., Ишкова Л. В.* От химического образования к междисциплинарному подходу / А. А. Макареня, С. В. Кривых, Л. В. Ишкова // Химия в школе. – 2000. – № 7. – С. 2-6.
9. *Максимова В. Н.* Межпредметные связи в учебно-воспитательном процессе современной школы / В. Н. Максимова. – М. : Просвещение, 1987. – 160 с.
10. *Михайлова О. С.* Интеграция как методическое явление / О. С. Михайлова // Фестиваль педагогических идей “Открытый урок”. – 2004/2005.

11. Методика бинарного урока [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://festival.1september.ru/articles/619215/>
12. Михайлова О. С. Интеграция как методическое явление / О. С. Михайлова // Фестиваль педагогических идей “Открытый урок”. – 2004/2005.
13. Пальчевський С. С. Педагогіка : навч. посіб. / С. С. Пальчевський. – К. : Каравела, 2007. – 576 с.
14. Освітній менеджмент в умовах змін : навч. посіб. [текст] / Л. Калініна, Л. Карамушка, Т. Сорочан, Р. Шиян та ін. ; за заг. ред. : В. Олійника, Н. Протасової та ін. – Луганськ : СПД Резніков В. С., 2011. – 308 с.
15. Усова А. В. Межпредметные связи в преподавании основ наук / А. В. Усова // Народное образование. – 1984. – № 8. – С. 78-79.
16. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури: теорія, методика, технологія : монографія / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : Іліон, 2012. – 876 с.

References:

1. Balagurova M. I. Integrirovannye uroki kak sposob formirovaniya tselostnogo vospriyatiya mira / M. I. Balagurova // Festival pedagogicheskikh idey “Otkrytyy urok”. – 2003/2004.
2. Hrechushkina H. Status mizhpredmetnykh zviazkiv u systemi suchasnoi osvity / H. Hrechushkina // Zarubizhna literatura (Shkilnyi svit). – 2009. – № 21/24. – S. 16-17.
3. Zverev I. D., Maksimova V. N. Mezhpredmetnye svyazi v sovremennoy shkole / I. D. Zverev, V. N. Maksimova. – M., 1981.
4. Kamenskiy Ya. A. Izbrannye pedagogicheskie sochineniya : v 2-kh tomakh / Ya. A. Kamenskiy. – M. : Pedagogika, 1982. – T. 1.
5. Kulagin P. G. Mezhpredmetnye svyazi v protsesse obucheniya / P. G. Kulagin. – M. : Prosveshchenie, 1981. – 96 s.
6. Lerner I. Ya. Kachestva znaniy uchashchikhsya. Kakimi oni dolzhny byt? / I. Ya. Lerner. – M. : Znanie, 1978. – 45 s.
7. Loshkareva N. A. O ponyatii i vidakh mezhpredmetnykh svyazey / N. A. Loshkareva // Sovetskaya pedagogika. – 1972. – № 6. – S. 48-56.
8. Makarenya A. A., Krivykh S. V., Ishkova L. V. Ot khimicheskogo obrazovaniya k mezhdistsiplinarnomu podkhodu / A. A. Makarenya, S. V. Krivykh, L. V. Ishkova // Khimiya v shkole. – 2000. – № 7. – S. 2-6.
9. Maksimova V. N. Mezhpredmetnye svyazi v uchebno-vospitatelnom protsesse sovremennoy shkoly / V. N. Maksimova. – M. : Prosveshchenie, 1987. – 160 s.
10. Mikhaylova O. S. Integratsiya kak metodicheskoe yavlenie / O. S. Mikhaylova // Festival pedagogicheskikh idey “Otkrytyy urok”. – 2004/2005.
11. Metodika binarnogo uroka [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : <http://festival.1september.ru/articles/619215/>
12. Mikhaylova O. S. Integratsiya kak metodicheskoe yavlenie / O. S. Mikhaylova // Festival pedagogicheskikh idey “Otkrytyy urok”. – 2004/2005.
13. Palchevskiy S. S. Pedagogika : navch. posib. / S. S. Palchevskiy. – K. : Karavela, 2007. – 576 s.
14. Osvitnii menedzhment v umovakh zmin : navch. posib. [tekst] / L. Kalinina, L. Karamushka, T. Sorochan, R. Shyian ta in. ; za zah. red. : V. Oliinyka, N. Protasovoi ta in. – Luhansk : SPD Reznikov V. S., 2011. – 308 s.
15. Usova A. V. Mezhpredmetnye svyazi v prepodavanii osnov nauk / A. V. Usova // Narodnoe obrazovanie. – 1984. – № 8. – S. 78-79.
16. Shuliar V. I. Cuchasnyi urok ukrainskoi literatury: teoriia, metodyka, tekhnolohiia : monohrafiia / Vasyl Ivanovych Shuliar. – Mykolaiv : Ilion, 2012. – 876 s.

ВАСИЛЮК О. С. Теоретические аспекты межпредметных связей с украинской литературой в обучении истории Украины учащихся 8-9 классов общеобразовательной школы.

В статье изложены основные теоретические положения межпредметных связей истории Украины с украинской литературой, их практическая взаимосвязь на бинарных уроках

и актуальность проведения таких уроков у учащихся средних классов общеобразовательной школы. Проанализированы исследования и публикации по вопросу использования межпредметных связей. Приведены пути повышения уровня обучения на уроках за счет использования межпредметных связей и передовой научной мысли. Освещены основные положения методики использования межпредметных связей истории Украины и украинской литературы в 8-9 классах, особенности их применения и использования при проведении бинарных уроков, а также рекомендации по применению межпредметных задач на различных этапах урока. В качестве примера элемента структуры бинарного урока истории Украины с украинской литературой на тему "Украинские исторические песни о победоносной борьбе казаков с турецко-татарскими захватчиками" представлено вступительное слово-обращение учителя к ученикам с затронутой проблематики.

Ключевые слова: межпредметные связи, интегрированный урок, исторические факты, литературные понятия, методика проведения бинарного урока, структура урока, интеграция, научные программы, школьный процесс, познавательный интерес.

VASULYK O. S. Theoretical Aspects of interdisciplinary connection between History and Ukrainian Literature in teaching secondary school students of 8-9 classes.

The article dwells on basic theoretical concepts of interdisciplinary connections between the History of Ukraine and Ukrainian Literature, their practical interdependence at binary lessons and the relevance of these lessons to secondary school students. A number of studies and publications on the use of interdisciplinary connections have been analyzed. There have been introduced the ways to enhance learning in the classroom through the use of interdisciplinary connections and advanced science. The basic methodology points of using interdisciplinary connections between the History of Ukraine and Ukrainian Literature in 8-9 classes have been covered as well as their application at binary lessons and recommendations for the use of interdisciplinary tasks at different stages of the lesson. As an example of a part of a binary lesson structure combining the History of Ukraine with Ukrainian Literature on the topic "Ukrainian Historical Songs About Cossacks' Victorious Struggle of the Turkish-Tatar Invaders" the teacher's opening remarks on the aforementioned issues are presented to the students.

Keywords: interdisciplinary communication, integrated lesson historical facts, literary concepts, methods of binary lesson, a lesson structure, integration, education programmes, school process, cognitive interest.

УДК 378.14

Волосюк М. А., Проценко О. М.

**АДАПТАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ
ДО НАВЧАННЯ У ВНЗ НА ОСНОВІ КОНЦЕПЦІЇ
БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ТА СПАДКОЄМНОСТІ**

Стаття присвячена проблемі адаптації іноземних студентів до навчання у ВНЗ України. Розглядається реалізація концепції безперервності і спадкоємності при навчанні студентів на підготовчому факультеті і, надалі, – у ВНЗ при природничо-науковій і математичній підготовці на прикладі вивчення математики і фізики. Аналізуються суть і зміст існуючих підходів до викладання вказаних дисциплін і пропонуються методи, що дозволяють підсилити